

החותמת השנייה של העיר העתיקה

חותמת ביטול מיוחדת שימשה בתקופת המצור על העיר העתיקה בירושלים

חותמת מיוחדת ונדירה, המעוצבת בדמות חומת ירושלים, שימשה במהלך מלחמת השחרור לביטול בול דואר על מכתב שנשלח מן העיר העתיקה של ירושלים. המכתב, השמור באוסף אלכסנדר, נשלח אל רפאל אבולעפיה וטופל בדואר המרכזי של העיר החדשה.

העברת דברי דואר לעיר העתיקה

עם פרוץ מלחמת העצמאות, בסוף חודש נובמבר 1947, הוטל למעשה מצור על הרובע היהודי של העיר העתיקה בירושלים. בעיר החדשה של ירושלים התארגנו שיירות תחת פיקוח בריטי אשר הביאו לתושבי הרובע היהודי מוצרי מזון, ציוד רפואי, אנשים ודברי דואר.

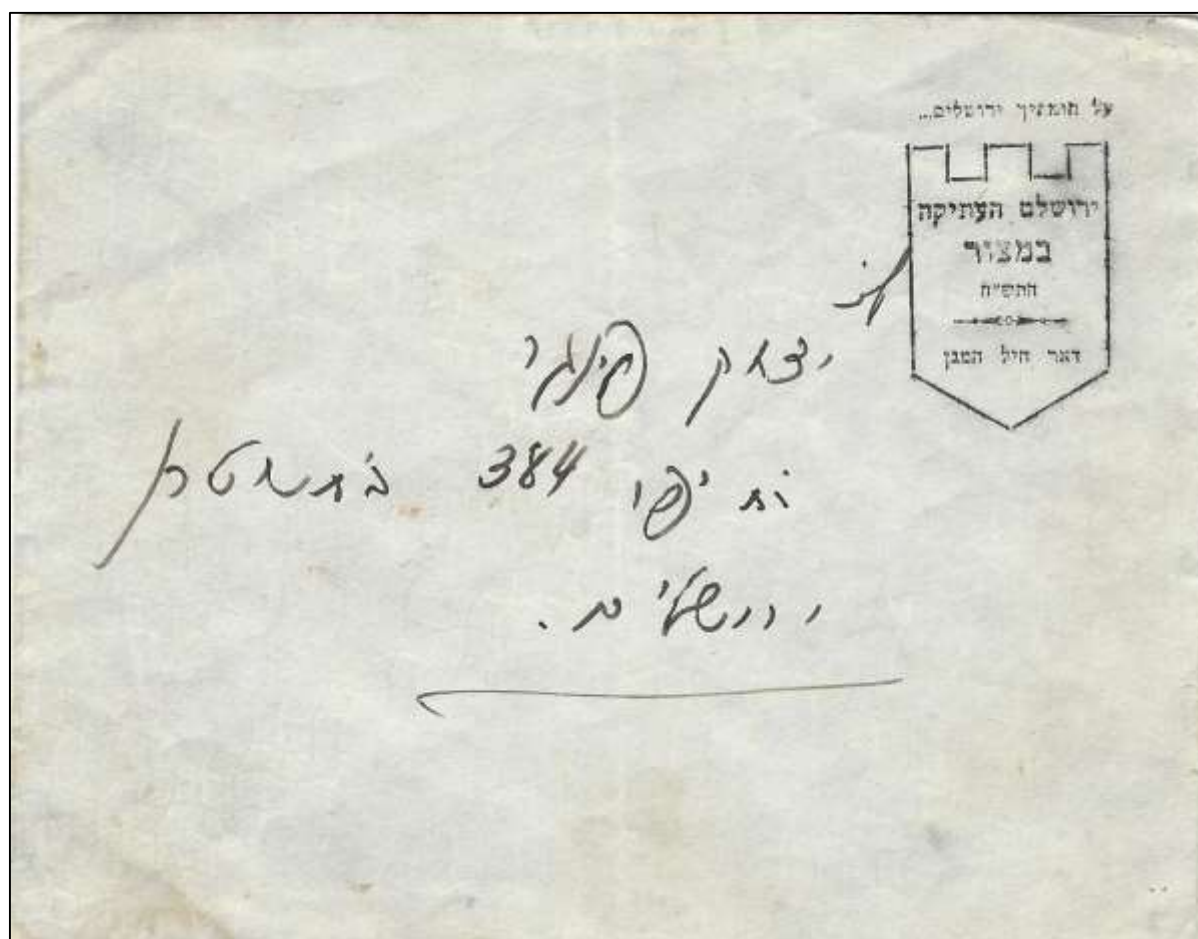
השיירה הראשונה התארגנה ב-4 בדצמבר 1947, ובמהלך החודשים הבאים עברו שיירות דומות באופן בלתי סדיר. ב-10 במאי 1948 נכנסה לרובע היהודי השיירה האחרונה שפעלה תחת חסות בריטית, והיא חזרה אל העיר החדשה ב-13 במאי כשהיא מוציאה מן הרובע את מרבית הנשים הלוחמות של ההגנה.

כאמור, מאז נותק המעבר החופשי אל העיר העתיקה וממנה, ניתן היה להוביל דברי דואר רק באמצעות שיירות האספקה. ברובע היהודי לא פעל בית דואר מסודר, ועל המכתבים לא הוטבעה כל חותמת המאפשרת לזהות את המקור ממנו נשלחו. בחלק מן המקרים ניתן לזהות את שולח המכתב כמי ששהה בעיר העתיקה ולהיעזר בכך כדי להגדיר את מקור המכתב.

החותמת הראשונה של הרובע

ביוזמת משה רוסנק, מפקד הרובע היהודי, הוכנה בבית הדפוס ברובע היהודי חותמת עשויה מתכת, אשר הוטבעה על כ-20 מעטפות.

חלק מן המכתבים שהגיעו אל העיר החדשה נמסרו לבית הדואר של ירושלים, שם הודבקו עליהם בולים של מנהלת העם והוטבעה חותמת בית הדואר. חלק אחר של המכתבים הועברו ליעדם מבלי שתוטבע עליהם חותמת נוספת.

מכתב ששלח גרשון פינגר, הנשק של העיר העתיקה, לאביו, יצחק פינגר, שהתגורר בעיר החדשה של ירושלים.

הכנת החותמת השנייה

החותמת השנייה הוכנה ביוזמתו של יעקב טנג'י, ששהה ברובע היהודי ושימש בתפקיד "מזכיר ואחראי לענייני העיר העתיקה" מטעם ועד הקהילה בירושלים.

בתחילת חודש מאי 1948 הוא פנה אל אנשי הסוכנות היהודית בעיר החדשה וביקש "להמציא ולהכין חותמת דואר רגילה של המדינה העברית בצירוף המילים במצור בעיר העתיקה וכן בולי דואר שהוצאו על ידכם". הפנייה הראשונית בוצעה באמצעות משדר ההגנה שהיה מותקן במשרדו משה רוסנק, ואושרה בכתב ב-9 במאי 1948.

רפאל אבולעפיה, ששימש באותה עת כאחראי מטעם הסוכנות היהודית למשלוח האספקה לרובע היהודי, קיבל את פנייתו של יעקב טנג'י וטיפל, יחד עם טובה יוגל שעבדה עמו, בהכנת החותמת המבוקשת. הם פנו אל אליהו אורבוך, שהיה בעל עסק בשם "קדימה" ליצור חותמות ברחוב יפו סמוך לשכונת נחלת שבעה, והזמינו חותמת גומי במתכונת הדומה לזו של חותמת המתכת הראשונה של העיר העתיקה.

הכנת החותמת השנייה

①

2.5

לכבוד
חוב' יוגל וזמר אבולעפיה

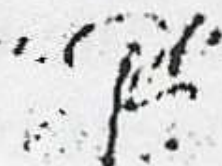
תנני לחוריעכם בזה עשרה
לכם את הדברים הנאים

א. לתמציא ולהכין תוחסת דאר
רגילה של חמדינה העברית בצרוף
חסלים במצור בעיר העתיקה וכן
בולי דאר שחוצאו על ירכם

ב. לתמציא לנו באופן דחוף
300 שחילים לצגבניוה. האדסה תכשקח

אם הנ"ל סרם טוכן, נא לשלח
לנו את הכל בקירה שליוס ד'.

ב. ב. ב. ב.

9.8.46

מכתב ההזמנה של החותמת שנשלח על ידי יעקב טנג'י מן העיר
העתיקה אל משרדי הסוכנות היהודית בעיר החדשה.

עיצוב החותמת השנייה

בחלקה העליון של החותמת שולבו המילים "על חומותיך ירושלים...", תחילתו של פסוק מספר ישעיהו (פרק סב, פסוק ו) "על חומותיך ירושלים הפקדתי שמרים כל היום וכל הלילה תמיד".

בתוך המגן שולב המשפט "דאר ירושלים העתיקה במצור", ואחריו התאריך העברי - אייר תש"ח.

החותמת השנייה

החותמת הראשונה

השימוש בחותמת השנייה

כאמור, ב-10 במאי 1948 נכנסה לרובע היהודי שיירת האספקה האחרונה שפעלה תחת חסות בריטית. רפאל אבולעפיה העביר באמצעותה לרובע היהודי מלאי של בולים מן ההנפקה השנייה של בולי מנהלת העם בירושלים, אשר הודפסו יום קודם לכן, וכן את החותמת המיוחדת שהכין.

החותמת שימשה את יעקב טנג'י להכנת מספר מעטפות למזכרת מן העיר העתיקה. על כל מעטפה הודבק אחד מן הבולים החדשים שהגיעו בשיירת האספקה, והבול הוחתם בחותמת הגומי של ירושלים העתיקה במצור. חלק מן המעטפות הועברו לעיר החדשה באמצעות שיירת האספקה האחרונה, שיצאה מן הרובע היהודי ב-13 במאי, ומעטפות נוספות הוצאו ככל הנראה מן העיר העתיקה על ידי תושבי הרובע שלא נלקחו בשבי על ידי הירדנים ויצאו ברגל לעיר החדשה ב-28 במאי, לאחר כניעת הרובע היהודי.

יעקב טנג'י, שנלקח גם הוא בשבי הלגיון הירדני, העיד בתחילת שנות החמישים כי השאיר את החותמת ואת שארית מלאי הבולים במשרדו שברובע היהודי, והם הושמדו ככל הנראה על ידי הכובשים הערבים.

מכתב למזכרת מן הרובע היהודי

חותמת הגומי והבולים שהגיעו לרובע היהודי ב-10 במאי שימשו כאמור את יעקב טנג'י להכנת מעטפות למזכרת מן העיר העתיקה במצור. לא ידוע כמה מעטפות הוכנו בסך הכול, אולם ברור כי המדובר במוצג נדיר המוצע למכירה רק לעיתים רחוקות וזוכה למחירים גבוהים.

המכתב השמור באוסף אלכסנדר הוכן על ידי יעקב טנג'י ונשלח אל רפאל אבולעפיה.

מכתב ששלח יעקב טנג'י, מזכיר העיר העתיקה, לרפאל אבולעפיה, במשרדי הסוכנות היהודית בעיר החדשה של ירושלים.

מכתב למזכרת מן הרובע היהודי

המכתב המבויל הוחתם בעיר העתיקה באמצעות החותמת החדשה, שזה עתה התקבלה מן העיר החדשה.

מכתב למזכרת מן הרובע היהודי

המכתב יצא מן הרובע היהודי בשיירת האספקה האחרונה ב-13 במאי, ונמסר לבית הדואר המרכזי של ירושלים.

הבול הוחתם בבית הדואר בחותמת מנהלת העם של ירושלים, והועבר אל המכותב.

